

Wyrok z dnia 5 grudnia 2002 r.

I PKN 629/01

Pracownik ma interes prawny w ustaleniu rzeczywistej treści stosunku pracy, jeżeli wynikające z niego roszczenia majątkowe mogą powstać dopiero w przyszłości.

Przewodniczący SSN Roman Kuczyński, Sędziowie SN: Zbigniew Mysza (sprawozdawca), Jadwiga Skibińska-Adamowicz.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 5 grudnia 2002 r. sprawy z powództwa Stanisława K. przeciwko Przedsiębiorstwu Produkcyjno-Usługowo-Handlowemu Zakładowi Produkcji Hydrauliki „H.” Spółce z o.o. w S. o ustalenie pracy w szczególnych warunkach, na skutek kasacji powoda od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu z dnia 22 lutego 2001 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu wyrokiem z dnia 22 lutego 2001 r. zmienił zaskarżony przez stronę pozwaną Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Usługowo-Handlowe Zakład Produkcji Hydrauliki „H.” Spółkę z o.o. w S. wyrok Sądu Rejonowego-Sądu Pracy w Strzelinie z dnia 20 czerwca 2000 r. ustalający wykonywanie przez powoda Stanisława K. pracy w szczególnych warunkach na stanowisku szlifierza w okresie od 2 listopada 1984 r. do 30 kwietnia 1999 r., w ten sposób, że powództwo oddalił. W sprawie tej ustalono, że powód został zatrudniony u strony pozwanej w dniu 2 listopada 1984 r. na stanowisku ślusarza remontowego w dziale gospodarki remontowo-energetycznej. W dziale tym w latach 1984-1990 było zatrudnionych około 15 ślusarzy i 5 elektryków. Nie było etatu szlifierza, ale wszelkie prace tego rodzaju wykonywał powód, poświęcając im cały czas

pracy w ramach pełnego etatu. Powód był jedynym pracownikiem wykonującym prace szlifierskie, które obejmują około 20% prac w całym procesie remontowym. W okresach od 1 października 1985 r. do 13 grudnia 1985 r. i od 1 grudnia 1986 r. do 28 lutego 1987 r. powód był przeniesiony do pracy w dziale narzędziowni, w którym wykonywał obowiązki szlifierza. Za te okresy otrzymał świadectwo pracy w szczególnych warunkach.

Od 1 maja 1990 r. w związku ze zmniejszeniem produkcji i wyjazdem części pracowników do pracy na kontraktach zagranicznych powód pracował w głównej mierze jako ślusarz remontowy. Jego stosunek pracy rozwiązał się w dniu 30 grudnia 1999 r. wskutek wypowiedzenia przez pracodawcę. W marcu 1999 r. powód osiągnął 30 letni staż pracy, w tym 12 lat udokumentowanej pracy w warunkach szczególnych. Aktualnie powód nie stara się o przejście na emeryturę ani o zasiłek przedemerytalny. Na podstawie takich ustaleń Sąd Pracy uznał, iż powód ma interes prawny w ustaleniu okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach na podstawie art. 189 k.p.c., albowiem aktualnie nie ma możliwości realizacji swojego żądania w drodze powództwa o świadczenie, natomiast dąży do usunięcia stanu niepewności co do charakteru wykonywanej pracy, co może mieć znaczenie w przyszłości względem różnych roszczeń, które nie są jeszcze określone lub jeszcze nie zaktualizowały się. Skoro zebrany materiał dowodowy wykazał, iż powód w okresie od 2 listopada 1984 r. do 30 kwietnia 1990 r. pracował u strony pozwanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy jako szlifierz, to wypełnił warunki wynikające z zarządzenia Nr 3 Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego w sprawie stosunków pracy, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w zakładach remontu hutnictwa i przemysłu maszynowego.

Wyrokując reformatoryjnie, Sąd Okręgowy wskazał, że pomiędzy stronami nie było stanu niepewności co do realizowanego stosunku pracy w spornym okresie. Powód wprawdzie aktualnie nie dochodzi żadnych świadczeń związanych z niespornym stosunkiem pracy, ale twierdzi, że ustalenie charakteru wykonywanej pracy w ramach stosunku pracy może mieć znaczenie w przyszłości względem różnych roszczeń, których nie można obecnie określić. W ocenie Sądu Okręgowego, okoliczność, że „świadczenie ma charakter przyszły lub potencjalny nie podważa zasadności twierdzenia, iż interes prawny powoda wnoszącego o ustalenie prawa lub stosunku prawnego, może zostać zrealizowany w drodze powództwa o to świadczenie w przyszłości”. Tymczasem powód domagał się w istocie rzeczy ustalenia faktu prawo-

twórczego, stanowiącego przesłankę nabycia określonego świadczenia lub jego wysokości, która będzie musiała być ustalona w sprawie o dochodzone świadczenie (np. o świadczenie przedemerytalne, emeryturę itp.). Oznacza to, że postępowanie o ustalenie nie może być środkiem do uzyskania dowodów, które miałyby być wykorzystane w innych postępowaniach. A zatem powód nie miał interesu prawnego w dochodzeniu ustalenia faktu pracy w szczególnych warunkach, a „merytoryczna zasadność żądania nie ma w tej sytuacji znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy”.

W kasacji powód zarzucił naruszenie prawa materialnego wskutek wadliwej wykładni art. 189 k.p.c. i domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, a w razie zmiany zaskarżonego wyroku - wnosił o zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania kasacyjnego od pozwanego. Istota rozstrzygnięcia w sprawie leży bowiem w wyjaśnieniu obiektywnej niezgodności rzeczywistego charakteru pracy powoda, który był pozornie zatrudniony w charakterze ślusarza remontowego, podczas gdy pracował jako szlifierz. Usprawiedliwia to interes prawny powoda w ustaleniu prawdziwej treści stosunku pracy łączącego go z pozwanym bez konieczności wskazywania innych uzasadnień, tj. niezależnie od wpływu dochodzonego ustalenia na ewentualne przyszłe jego roszczenia, obecnie jeszcze nie określone. Przy rozpoznawaniu powództwa o ustalenie sąd nie może kwestionować interesu prawnego powoda na tej podstawie, że podlegająca ustaleniu okoliczność może być dowodzona przy ubieganiu się o świadczenie, jeżeli powód nie dochodzi żadnego świadczenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Istnienie interesu prawnego po stronie pracownika domagającego się ustalenia prawa lub stosunku prawnego w ramach stosunku pracy było przedmiotem licznych orzeczeń Sądu Najwyższego, który generalnie wskazywał na brak takiego interesu prawnego w sytuacjach, w których pracownikom przysługiwały już roszczenia o konkretne świadczenia. W takich przypadkach ustalenie stosunku prawnego lub prawa ma charakter prejudycjalny, co oznacza, iż jego dokonanie jest niezbędne dla zweryfikowania dochodzonych roszczeń majątkowych. Sądy orzekają wówczas na podstawie tego ustalenia, tyle że o roszczeniach majątkowych, co w żadnym razie nie prowadzi do objęcia dokonanego ustalenia sentencją wydanego orzeczenia. Ponadto przyjmuje się, iż postępowanie sądowe o ustalenie nie może być środkiem do

uzyskania dowodów potrzebnych w innym postępowaniu, np. rentowym, emerytalnym (por. orzeczenia z dnia 4 listopada 1971 r., I PR 344/71, OSNCP 1972 nr 5, poz. 89 i z dnia 1 grudnia 1983 r., I PRN 183/83, OSNCP 1984 nr 7, poz. 121). Natomiast jeżeli chodzi o roszczenie dotyczące ustalenia zatrudnienia w szczególnych warunkach, to judykatura Sądu Najwyższego jest niejednolita. W uchwale z dnia 3 listopada 1994 r., I PZP 45/94 (OSNAPiUS 1995 nr 6, poz. 74), Sąd Najwyższy przyjął, iż pracownikowi nie przysługuje roszczenie przeciwko zakładowi pracy o ustalenie wykonywania zatrudnienia w szczególnych warunkach w celu uzyskania zasiłku dla bezrobotnych do czasu nabycia prawa do emerytury, akcentując, że takie ustalenie powinno być dokonywane przed organem zobowiązanym do wypłaty zasiłku. Natomiast w uchwale z dnia 8 maja 2002 r., III PZP 6/02, Sąd Najwyższy szerzej postrzegł rozumienie interesu prawnego z art. 189 k.p.c., uznając, iż w okresie obowiązywania art. 37j ust. 1a ustawy z dnia 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu pracownikowi przysługiwało przeciwko byłemu pracodawcy roszczenie o ustalenie wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze dla potrzeb uzyskania zasiłku przedemerytalnego.

Odmienna sytuacja występowała w przedmiotowej sprawie, w której powód dochodził od pozwanego pracodawcy ustalenia zatrudnienia w szczególnych warunkach, wykazując, iż aktualnie nie przysługują mu z tego tytułu żadne świadczenia, a w szczególności nie stara się on o zasiłek przedemerytalny lub o wcześniejszą emeryturę. Natomiast dochodzone ustalenie jest mu niezbędne w celu usunięcia obiektywnej niezgodności co do rzeczywistego zatrudnienia realizowanego w spornym okresie, co będzie konieczne dla zweryfikowania różnych uprawnień, które nie są jeszcze określone lub zaktualizowane, ale mogą być przedmiotem jego potencjalnych roszczeń w przyszłości. Wstępnie trzeba podkreślić, iż istotą sporu było dążenie powoda do usunięcia obiektywnej -w jego ocenie -niezgodności treści zawartej z nim umowy o pracę na stanowisku ślusarza z rzeczywistym rodzajem wykonywanej przez pracę na stanowisku szlifierza w spornym okresie, zaliczanej do rodzaju pracy wykonywanej w szczególnych warunkach. W tym zakresie Sąd Najwyższy nie podziela stanowiska zawartego w zaskarżonym kasacją wyroku, iż powód nie ma interesu prawnego w ustaleniu rzeczywistej treści realizowanego stosunku pracy, dlatego że pomiędzy stronami nie ma niepewności co do łączącego strony stosunku pracy. Jest to oczywiście zawężające widzenie interesu prawnego w ujęciu art. 189 k.p.c., który stanowi przecież, iż powód może żądać ustalenia przez sąd nie tylko

istnienia stosunku prawnego, ale również prawa wynikającego z niespornego istnienia określonego stosunku prawnego. Oznacza to, że powód jest uprawniony do żądania ustalenia prawa w ramach stosunku pracy, w tym do żądania ustalenia rzeczywistej treści realizowanego stosunku pracy. Jeżeli żądane ustalenie ma charakter niemajątkowy bądź nie jest obecnie zaktualizowane a prawo może być dochodzone dopiero w przyszłości, to pracownik ma interes prawny w usunięciu stanu niepewności co do rzeczywistej treści realizowanego stosunku pracy. Powyższe łącznie oznacza, że na podstawie art. 189 k.p.c. pracownik ma interes prawny w ustaleniu rzeczywistej treści realizowanego stosunku pracy, jeżeli dochodzone ustalenie ma charakter niemajątkowy lub sprawia, iż oparte na nim potencjalne roszczenia majątkowe mogą się zaktualizować dopiero w przyszłości.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹³ k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok do ponownego rozpoznania w celu odniesienia się przez Sąd drugiej instancji do rzeczywistego charakteru zatrudnienia powoda w spornym okresie.

=====